

SIMON I. SINGER

SCHAFER ISTVÁN EMLÉKÉRE

Fordította: Bálint Réka, PhD hallgató

2020. február 22.

Schafer István professzor kriminológusok generációit segítette. Tette ezt úgy, hogy egyik publikációt a másik után írta, először az anyanyelvén, magyarul, majd a későbbiekben angolul egy szélesebb olvasóközönségnek. Nem telt sok időbe, hogy mindkét nyelvet tökéletesen elsajátítsa. Minden egyes nap írt és gyakran publikált – sokszor évente jelentetett meg egy kötetet. Egy elkötelezett tudós életét élte, aki nem csak műveiben képviselte rutinszerűen a kritikus gondolkodás művészetét, hanem abban is, ahogyan az őt hallgatni vágyó diákokat mentorálta. Szerencsés vagyok, hogy ezen diákok közé tartozhattam és nagyon köszönöm Lévay Miklós professzor úrnak a lehetőséget, hogy szólhatok néhány szót első kriminológia professzorom tiszteletére.

Az egész 1973 őszén kezdődött, amikor először találkoztam Schafer professzorral, miután beiratkoztam a Northestern University College of Criminal Justice újonnan alapított mester programjának első évfolyamára. Úgy sikerült bekerülnöm, hogy előtte sosem vettem fel bűnözéssel vagy büntető igazságszolgáltatással kapcsolatos kurzust. Felvételemet inkább a főiskola utáni, a büntető igazságszolgáltatás területén végzett részmunkaidős állásaim sora tette lehetővé. Azzal az érdeklődéssel érkeztem, hogy a rendőrség hogyan őrködik a rend fellett és hogyan történik a javulásra szorultak javítása. Schafer tanította a Kriminológia mesterszak kötelező elméleti kurzusát. Az első nap rögtön sorsfordító esemény volt számomra. A szemeszter kezdete előtt vásárolt kötelező olvasmányok szerzőjével találkoztam. Itt volt ő – egy zsúfolt előadóteremben, ült és előadást tartott a bűncselekmény okairól, minden jegyzet nélkül. Inkább egy párbeszédet folytatott, néztük a tevékenységében a tudóst, aki kérdezett, kihívás elé állított és gondolkodásra készítetett mindannyiunkat.

Egyik Schafer óra követte a másikat. Olyan ösztönzést kaptam, ahogy azt addig elképzelni sem tudtam. Így aztán Schafer valamennyi meghirdetett kurzusát felvettem. Ráadásul egy tanulmány készítése lehetővé tette számomra az általa írt olvasmányok feldolgozását és hogy konzultáljak vele, ami túlment a kurzus programján. Annak idején mesterszakon készíthettünk szakdolgozatot. Megkérdeztem Schafert, hogy lenne-e a konzulensem. Ismerve az 1967-es *The Victim and his Criminal* című könyvét, egy olyan témát választottam, amit úgy véltem talán érdekesnek találhat – az idők mint bűncselekmények áldozatai. És valóban nagyon lelkes volt, bevont a saját viktimológiai kutatásaiba, valamint megkért, hogy vegyek részt különböző kutatásaiban.

Nem sokkal az első félévem után, Schafer már bátorított, hogy jelentkezsek doktori

programra. Különösen azt szerette volna, ha a University of Pennsylvania-ra jelentkeznek, ahol barátja, Marvin E. Wolfgang a szociológia tanszéken belül alapított egy elsőrangú kriminológia programot. Kicsit megijedtem a gondolattól, de belevágtam és jelentkeztem a University of Pennsylvania-ra más, Schafer által javasolt programokkal egyetemben. Az első ajánlat, amit kaptam, történetesen a University of Pennsylvania-ról jött. Rögtön elmondtam Schafernek és arra bízott, hogy gondolkodás nélkül fogadjam el és ne is várjam meg a többi ajánlatot. Még ahhoz is ragaszkodott, hogy intézzem el a lakhatást és találkozzak Wolfganggal. Nem sokkal azután, hogy ezt megtettem, kaptam egy nagylelkű segítséget, mely hozzájárult ahhoz, hogy megengedhettem magamnak a doktori tanulmányokat.

Schafer tette mindezt lehetővé és én örökre hálás leszek ezért! Előkészítette a pályát a tanulmányaimnak, ami aztán nem csak a doktori tanulmányokat tette számomra lehetővé, hanem egy olyan fajta tudományos pályát is megalapozott, amely nem valósulhatott volna meg Schafer nélkül.

A University of Pennsylvania-re való megérkezésem és Wolfgang írásainak tanulmányozása révén vettem csak észre az intellektuális kötődést kettejük között. Ez egy barátság volt, ami a kölcsönösen támogatott tudományos törekvésekre épült. Schafer gondolatai sosem álltak távol az enyéimtől. Az olyan témák mint az áldozattá válás és azon áldozatok, akik egyben elkövetők is, vezettek el később tanulmányaimhoz a „National Crime Victim survey”-ről, a „Victim Categories of Crime”-ről (Marvin Wolfganggal), majdan a „Victims in a Subculture of Crime” című disszertációhoz, és további, az áldozatok és az elkövetők közötti átfedéseket vizsgáló cikkeimhez.

Egyik tudós inspirálja a másikat, Schafer és Wolfgang egyaránt vizsgálták az elkövetők és áldozatok közötti kapcsolatot, inspirálták egymást, valamint a hallgatókat, akiket folyamatosan mentoráltak. Számbavéve a Schafer előidézte változásokat, ma többet tudunk az áldozatról, mint a kutatás tárgyáról, mert képessé tette korábbi időszakok kutatóinak sokaságát, hogy végiggondolják, hogyan történik a viktimizáció és mi is az. A „hogyan?” Schafer munkájában az áldozatok és elkövetők kapcsolatában és annak a bűnelkövetésre kifejtett hatásában jelenik meg. A „mi?” azt takarja, hogy mit jelent áldozatnak lenni és a viktimizáció koncepciója milyen jól körülhatárolható szerepet tölthet be a kriminológiában.

A „hogyan” és a „mi” Schafer tudományos munkájában nem csak óriási enciklopédikus kriminológia elméleti tudására, hanem az európai intellektuális gyökereire is visszavezethető. Jól ismerte az amerikai szociológia kriminológiai felfedezéseit és a hozzá kapcsolódó chicagói iskola gondolatait. De a törvény és a bűnözés nem itt keresztezték egymást. A korai amerikai kriminológusok inkább olyan szociológusok voltak, akiket a normaszegés magyarázata érdekelt – a serdülőkorú bűnelkövetés. Magától értetődőnek tekintették a törvényeket és azokat a hatósági intézkedéseket, amelyek meghatározhatták a serdülőkorú fiatal, mint bűnelkövető státuszát. Fel lehet hívni a társadalmi dezorganizációs elméleteket, mint magyarázatokat, amelyek fókuszában a problémás lakókörnyezet miatti problémás fiatalok állnak.

A magyarázat esetleg kiegészülhetett egy családi dimenzióval, melyben a diszfunkcionális lakókörnyezetet a diszfunkcionális család váltotta fel. Mások számításba vették az oktatás szerepét és azt, hogy az iskolák nem képesek megfelelően oktatni. Megint mások továb-

bi okokra bukkantak, azt állítva, hogy a fiatalkorú vagy a felnőtt bűnelkövetőknek hiányzik egy vagy több meghatározott tulajdonsága.

Ezeket a magyarázatokat Schafer, aki a tankönyveiben idézte a szakirodalmat, mindezt rendben valónak találta. De minden idézetéhez tartozott egy kérdés, amihez többet kellene mondani. És valóban, a törvényre vonatkoztatva azt mondta, hogy van egy hiányzó eleme a korabeli tankönyvek bűnelkövetésre vonatkozó megközelítésének. Hol tudná elhelyezni azt a hiányzó összetevőt a bűnözés dinamikájának pontosabb megértése érdekében? Biztosan nem a chicagói iskolában, hanem Schafer generációja európai kriminológusainak nézeteiben. Különösen, Hans Von Hentig (1948) német kriminológus vált ösztönző forrássá az áldozat-elkövető kapcsolati dinamikája vonatkozásában. Schafer ezt a dinamikát viszi tovább egy lépéssel, amikor az első fő tudományos könyvét írta *Victim and his Criminal* címmel. Később a kriminológiának egy új ága jött létre, mely az áldozatot helyezte a tudományos érdeklődés középpontjába. Wolfgang *Patterns in Criminal Homicide* című klasszikus munkájában szintén foglalkozik az áldozat-elkövető kapcsolattal. Az áldozatok által kiváltott bűncselekmények egész problémaköre a Schafer és Wolfgang tudományos munkáiban megjelenő kettőség elméletének köszönhetően válhatott a kriminológiai diskurzus részévé.

De az áldozat sosem került önmagában egy tanulmány középpontjába, hiszen az áldozat nem létezhet az elkövető nélkül. Ez a lényeg, amit megfelelően figyelembe vesznek a büntetőjogban, amely elismeri a felelősség különböző szintjeit, nem kizárólagosan az elkövető cselekményére, hanem az áldozat magatartására is alapozva. Az áldozat és elkövető közötti határ könnyen átléphető, ha az áldozat volt igazából az, aki először lött, szúrt vagy ütött. A bűncselekmény érzelmi és fizikai dinamikáit is figyelembe kell venni. Wolfgang empirikusan bebizonyította, hogy egy nagy része az emberöléseknek áldozatok által kiváltott bűncselekmények. Ebben az esetben is ügyelni kell arra, hogy ne lépjük át az áldozathibáztatás és az áldozattá válás mikéntje közötti vékony határt.

Más kutatók ezután Schafert idézték, aki az áldozatra összpontosít, mint nemcsak a bűnözés dinamikája megértéséhez szükséges összetevőre, hanem a törvény erejének figyelembevételét is szükségesnek tartja. Az áldozat-kompenzáció, helyreállítás és a helyreállító igazságszolgáltatás programjai bízhatnak Schaferben, abban az értelemben, hogy mindannyiunkat arra készítet, hogy az elkövetőn túl is gondolkozzunk. Schafer hangsúlyozta az egyensúly szükségességét, nem csak azért, mert a fókusz általában az elkövetőn volt, hanem azért is, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy az igazságszolgáltatás rehabilitációs formájához hozzátartozik az áldozatok bevonása is. Ezt azért mondom, mert Schafer hitt a javításban – a rehabilitáció eszményében, amely csak akkor biztosított, ha az áldozatnak is szerepe van benne. Az áldozatra gyakorolt hatásról szóló nyilatkozatok az egyik módja annak, hogy maga az áldozat is véleményt formálhasson, egy további pedig a rehabilitációs felhatalmazás, amely kifejeződik a helyreállító igazságszolgáltatáson keresztül. Az áldozatok nem csak azért néznek szembe az elkövetőkkel, hogy lássák a kiszabott büntetést, hanem azért is, hogy megta-pasztalják az őszinte megbánást az elkövető részéről, hiszen csak így valósulhat meg rehabilitáció ideája, vagyis, hogy az elkövető felelősséget vállal a saját tetteiért.

Schafer támogatta mind az áldozatnak járó, elkövető általi jóvátétel, mind az állam általi áldozat kártalanítás politikáját. Az elkövető felelősséggel tartozik az áldozat felé, azzal,

hogy jó útra tér, visszafizeti az elszenvedett veszteségeket, helyreállítja a károkat és így tovább. Az állam felelősséggel tartozik az állampolgárai védelméért, és ha nem tudja megvédeni őket, akkor ezt köteles kompenzálni. Az ártatlanok igényeinek felismeréséhez, meg kell ismerni a bűncselekmények áldozatait, akiknek szenvedései, mely fakadhat az elszenvedett sérülésből vagy pénzügyi veszteségből, pusztítóak lehetnek. Az állam köteles fellépni és segítséget nyújtani.

Schafer tehát nem csak az én életemben, hanem az őt követő, a bűnözés dinamikájának megismeréséhez kritikusan álló emberek számára is változást hozott, abban az értelemben, hogy a bűnözés dinamikája egyáltalán nem leegyszerűsíthető. Az általa hangsúlyozott indokok, nem lehetnek *valós* indokok, ha csak az elkövetők jellemzőit vesszük figyelembe. A teljes magyarázat érdekében kritikusan kell gondolkodnunk az elkövető-áldozat kapcsolatról és az áldozattá válás jelentéséről – nem a törvény elkülönítésével, hanem kifejezetten a törvény miatt. És az a törvény számít, ami igazságos, tehát ami nem végeláthatatlan büntetéseket ír elő, hanem inkább kriminológiai szemlélettel bír, ami javít és megelőzi a bűnözést nem pedig engedi, hogy megtörténjen. Schafer István professzor lehetővé tette, hogy elinduljak az akadémiai pályámon és talán az olvasó tudományos törekvéseire is hatással lehetnek az ő és az ő tudományos nyomdokába lépők gondolatai.

Felhasznált irodalom

- Schafer, Stephen. 1967. *The victim and his criminal: Victimology*: President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice.
- Schafer, Stephen. 1971. The concept of the political criminal. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science* 62 (3):380-387.
- Schafer, Stephen. 1975. The proper role of a victim-compensation system. *Crime & Delinquency* 21 (1):45-49.
- Singer, Simon I. 1977. The concept of vulnerability and the elderly victim in an urban environment. *Criminal Justice Planning, New York: Praeger*:75-80.
- Singer, Simon I. 1981. Homogeneous victim-offender populations: A review and some research implications. *J. Crim. L. & Criminology* 72:779.
- Schafer, Stephen. 1986. Victims of serious violence and their criminal behavior: Subcultural theory and beyond. *Violence and victims* 1 (1):61.
- Singer, Simon I. 1988. The Fear of Reprisal and the Failure of Victims to Report a Person Crime. *Journal of Quantitative Criminology* 4 (3):289-302.
- Singer, Simon I. 1996. *Recriminalizing Delinquency: Violent Juvenile Crime and Juvenile Justice Reform*: Cambridge University Press.
- Singer, Simon I. 2014. *America's Safest City: Delinquency and Modernity in Suburbia*. New York: New York University Press.
- Von Hentig, Hans. 1948. *The criminal & his victim: Studies in the sociobiology of crime*: Shoe String Pr Inc.
- Wolfgang, Marvin, and Simon I. Singer. 1978. Victim Categories of Crime. *Journal of Criminal Law and Criminology* 69:379-394.
- Wolfgang, Marvin E. 1958. *Patterns in criminal homicide*. Philadelphia,: University of Pennsylvania.